

Nagy-Magyarország Hercegprimása . . .

Irtá: **Brisits Frigyes**

Nagy-Magyarország hercegprimása holnap aranymiséjének oltára elé lép. Amikor méltóságának biborába öltözött aranyos fényű keresztvetésével megkezdí harmadik primiciáját, felbug a diadalmas orgona s a jubiláló főpappal együtt imádkozni kezd a régi Nagy-Magyarország. A pozsonyi primási palotában elfáradt, pihenő primási imakönyvek újra megnyílnak; Kassán újra feltámad s a számkivetés zsámolyára borul a Nagyságos Fejedelem hazátlansága s Kolozsvárott engesztelésre, fiui hűségre hajolnak meg Mátyás egykor dacos, lázadó lobogói . . .

Nagy-Magyarország primásának ötvenéves papsága imádkozik s erre hazáján az egész ország. Mintha itt lenne, megjönne minden: a gazdátlan rögök, céltalan folyók, kikongatott harangok, ódon mondák, csillagok, melyeknek nincs egük, falevelek, melyekből már csak koszorút kötnék, erdők, melyekből már nem bölcsők és otthonok, hanem kopsók készülnek. Miért is tartanak ma ide? Hiszen a szent misék ott is énekelnek Glóriát, csemetik a Sanctus-okat, elviszik az Urat s széthintik a földön az Ur áldását! . . .

Lesz-e valaki is, aki nem érzi, hogy a jubiláló főpap holnap hatalmas, megrendítő, fájdalmas szimbolummá magasztosul? — Akad-e köztünk, akinek nem sikolt fel holnap a magyarsága, ha arra gondol, hogy a régi, jó, boldog Nagy-Magyarországnak — ki tudja, meddig? — utolsó primását látja maga előtt? Ki nem érzi át, hogy mit jelent az, hogy holnap az a primási kéz ad áldást, amely érintette az egész magyar föld szent koronáját s fölkenete Nagy-Magyarországot utolsó királyát? És ki nem hisz abban, hogy a primás aranymiséjében összetalálkozik az egész Magyarország, áldása kiszáll a templomból, bejárja a régi magyar földet, megszenteli újra a sárokat, fölkeni a harangokat, minden családba beviszi az evangéliumot s a templomok szöszekéről megáldja az egész életet? Ki tudná elfelejteni, hogy ettől a kéztől áldást küld az Ur, izes a szent korona s újra hűséget esküszik észak, kelet, dél és nyugat felé az országnak az örök magyar király? S ki ne tudja jobban hinni a történelem jövődoinek, mikor úgy tudja, hogy az aranymisés primás áldása az öröm s fájdalom olajával újra Magyarországra keni föl az idegenné bitort bus, magyar árva-földet? . . .

Ez a történelmi háttér teszi országos jelentőségűvé Csernoch János aranymiséjét. Minden magyar

primásnak kivételes történelmi küldetése volt. De egyikén sem borongott oly komoran s leverően a kilátástalanság tragikus árnyéka, mint az övé. S éppen a tragédia arányai növesztik meg az ő primási éveinek súlyát. Az ő hivatása az volt, hogy ismét visszaállítsa az erkölcsi élet integritásának eleven rendjét; hogy biztossítsa az egész magyar megújulás számára a továbbélés magasabb feltételeit. A láthatatlan Magyarországot, mely szellemből, érté-

A hercegprimás, mint egyházpolitikus

Irtá: **Barany Jusztin**

A bibornok-hercegprimás hatalmas egyénisége az aranymise ünnepi napjaiban intenzívebben árasztja fényét, illetőleg az emlékezésnek és ráfigyelésnek koncentrációjában a közvélemény erősebben és tisztábban fogja fel a nagy egyházfejedelem személyiségének összetevő értékeit. Oly szellemeknek, mint Zichy János, Wlassich Gyula és Berzeviczy Albert, Ernst Sándor, Turi Béla és Leopold Antal, mélyen járó és emelkedett felfogásban tükröződik vissza a magyar tragédia primásának egy-egy jellegzetes vonása. E sokféle rávilágításban pompázik előttünk igazán egyéniségének gazdsága, imponáló szellemének sokirányú erejes megkap bennünket összlényének minden körülmények között, a hitoktatási állás egyszerűségében és a primási méltóság nagyszerűségében, jó- és balszerencse közt egyaránt tanúsított egyenlősége és egyensúlyozottsága.

A magyar katolikus egyház helyi strukturájából és történelmileg kialakult helyzetéből bizonyos szükségességűségeket következtet, hogy a hercegprimás személye és az ország egyházpolitikája meglehetősen szoros kapcsolatot mutat. Ha a magyar primásnak van határozottan kialakult felfogása a magyar egyház és magyar állam egymáshoz való viszonyáról, ha vannak neki pontos és biztos egyházpolitikai célkitűzései, úgy rendelkezik az eszközöknek egész arzenáljával, melyekkel eszméi és ideáljai érdekében dolgozhat. Ha esetleg a primás egy teljesen politikamentes egyéniség volna, úgy ez a tény, adott körülmények között, nagyon könnyen lehetne ép egy nagyhorderejű egyházpolitikának a bázisa. A politika ez esetben természetesen nélküle és egészen biztosan az Egyház ellen menne.

Az egyházpolitika az egész közéletnek tán a legzövevényesebb, legsubtilisabb, legerzékenyebb kategóriája. Két szuverén áll itt állandóan egymással szemben. Két szuverén, melyek benső lényegükben és végső célkitűzéseikben különböznek, melyek mégis ugyanarra a területre, ugyanazon személyek felett való uralomra vannak elhivatva. Egyház és Állam ezek a nagy, öncélú adottságok. Ideális csakis a kettőnek legbensőbb harmóniája, de feltétlenül kívánatos a kettő békeje az emberiség legnagyobb érdekei szempontjából. Ha Platon a keresztény civilizáció korában irta volna meg államelméletét, bizonyára kikötötte volna azt is, hogy egyház és állam egymáshoz való viszonyának kényes kérdéseit csakis a legjobb és legbölcsebb férfiaknak szabad érinteniük. Az egyházpolitikának az egyház részéről való intézése kíván szent hevületet és merészen ivelő lendületet, de egyben ábrándoktól mentes valóságzeretetet és aszkétikus önmérséklést. Megköveteli a pillanat aktualitásának biztos felismerését, de ugyanakkor elengedhetetlen a ma cselekedeteinek a jövőt előreformáló intuitív meglátása is.

Az egyházpolitikailag szerencsés egyéniségek, a III. Incék, XIII. Leók és XV. Beredekek, a Consalvi

kekből, hagyományokból készült, melynek egysége fellüktet minden legkisebb nemzeti, erkölcsi megnyilvánulásban, ő segített legelőször visszaadni a magyarságnak. Aranymiséje történelmi perspektívába állítva olyan, mintha drága csipkebokor lenne, melyben az a világosság ég, mely a jövő profétáinak, diadalmas vezéreinek útjára vár. S ki tudja, talán holnap, ha majd áldása elé borul az egész nemzet, a térdre hullók között már ott lesz az, aki elindult egyszer a magyar egységért! Az aranymisék elmúlnak, de a virradó, boldogabb magyar napon az aranymisés főpapnak áldása ragyog. Áldásában magára talál újra a régi Nagy-Magyarország . . .

lönös őrizetre és gondozásra. Legnagyobb kincsünk, melyet mindennek fölé kell helyeznünk: a hitvallásos iskola szabadsága és az állami iskola minden típusában a kötelező hitoktatás és a kötelező vallásos nevelés. A katolikus Egyháznak, a magyar örök hitének, a *haereditaria et avita religio*nak kiváltságos közjogi helyzete ősi jussunk. A katolikus kulturműszó anyagi alapja, az egyházi vagy on öröklött birtokállományunknak szintén lényeges és folyton veszélyeztetett része.

Mikor Csernoch Jánost a Szent- szék és az apostoli király bizalma és kegye e nagy javak, minőkkel ma már Európa egy nemzete sem dicsekszik, őrizetere elhívta, fennen ragyogott az emberiség békejének napja s mi egy hatalmas birodalom keretében biztonságban tudtuk magunkat s minden erkölcsi és anyagi javunkat. Azóta nemcsak felhőkbe hanyatlott felettünk a nap, hanem csillagoltó sötétségben kell barárgolnunk. De minden éjszaka és minden vihar ellenére is a katolikus egyháznak az az erkölcsi és anyagi birtokállománya, melyet Csernoch János átvett, a csonka haza területén megvan ma is. A jövő történelme fogja részleteiben felkutatni azokat a benső összefüggéseket, melyek e téren a primás személye és az eredmény között fenforognak.

és Rampolla biborosok, avagy a Pázmány Péterek, csak a legjobb és legrészebb emberi kvalitások nagyszerű összetalálkozásából állhatnak elő. Nagy jellemek, egészen VIII. Bonifác titáni méretűek, avagy szent férfiak, megáldva IX. Pius nagy-lekével is, ha hiányzik belőlük az egyházpolitika művészetének gyakorlásához szükséges kellékekből valami, könnyen kerülhetnek egyháztörténelmi katasztrófáknak akár a nadirjába is.

A legújabb korban a magyar primások egyházpolitikájának természetes sarkpontja az Egyház hazai öröklött erkölcsi és anyagi birtokállományának a további biztosítása. Felmérhetetlenül nagy kincsek, kilenc évszázad magyar katolikus génuszának nagyszerű produktuma van elsősorban a mindenkori magyar primás szent és bölcs őrizetere bízva. Nekünk még mindig van keresztény államiságunk. Igaz, hogy ma már nemcsak ornamentikájából vannak szépséges darabok letörve, de támasztó pillérei is ki vannak kezdve, sőt fundamentumai megingatva, de azért mégis áll és mégis van és ép, mivel az idők viharjai erős nyomokat hagytak rajta, szorul egészen kü-

Az esztergomi érsekek végeláthatatlan díszes sorában Csernoch János az egyetlen, ki élete második szakában az egyházpolitikát oly utakon kénytelen vinni, minőkön magyar primás még nem járt. A király-főkegyur nélküli sanyaru helyzetben nem tekinthet precedensre, nem nyújthatnak neki eligazítást elődeinek példái. Ily körülmények között a primások öröklött jogállását minden irányban megőrizni, a szünetelő főkegyuri jogokat a jövőre biztosítani, csakis egy olyan született, nagyszabású egyházpolitikai egyéniség képes, mint ő.

Az aranymise glóriájában tündöklének most a mi primásunk történelmi testi és szellemi energiái. Vajha megadná neki az Eg- a legnagyobb földi kegyet: térne vissza az ő egyházfejedelmi élete oda, honnan kiindult, az integrális Magyarországba, az apostoli király és főkegyur jobbjáról.

A szakolcai kis háztól a magyar Sion ormáig

Csernoch János Szakolcán született 1852 június 18-án. A papi pályára érvén hivatást, kitűnően végzett középiskolai tanulmányai után a bécsi *Pazmaneumba* került, majd 1874 november 18-án áldozópappá szentelték. A fiatal pap magasabb teológiai tanulmányainak folytatására a bécsi *Augustineumban* töltött két esztendő, ahol elnyeri a teológiai doktorátust. Főpásztorának intézkedésére előbb *Felsőradason* káplánkodik 1876-ban, de már a következő évben Budapestben, a *krisztinavárosi* plébánián találkozunk vele, mint segédlelkessel, ahonnan 1878-ban a *Terézvárosba* kerül, mint káplán. Már 1879-ben reá irányul főpásztorának figyelmé, aki az esztergomi szemináriumba nevezi ki *teológiai tanárnak*, ahol a Szentírás-tudományt tanítja, egy évvel utóbb pedig *hercegprimási szertartó és levéltáros*, 1882-ben *szenzszéki jegyző*, még ugyanebben az évben *hercegprimási titkár* lesz és a pápától a titkos pápai kamarási címet nyeri.

1887-ben es. és kir. tb. udvari káplán. 1888-ban a hercegprimási iroda igazgatója és mint ilyen az esztergomi *főszékesegyházi káptalan* scribejává kerül *mint kanonok*. 1890-ben *apáti* címet nyer, 1893-ban az esztergomi Bazilika *plébánosa* lesz, 1901, 1905 és 1906-ban *szülővárosa*, *Szakolca* országgyűlési *képviselőjévé* választja. 1905-ben *prepost* lesz, ugyanakkor *Szakolca* *diszpolgárává* választja szülőföldjét, 1906-ban eléri az esztergomi főkáptalanban az *örkanonoki* méltóságot, ahonnan 1908-ban a *csanádi* püspöki zékbe távozik. Három évi püspöksége után 1911-ben *Kalocsa* érseki székebe kerül és a *királytól a belső titkos tanácsosi méltóságot* kapja. Ugyanebben az esztendőben *Zenta* városa *vásztja diszpolgárává* és alig másfél évi *kalocsai érseksége* után 1912-ben *eszter-*

gomi érsekké és Magyarország hercegprimásává nevezi ki a király, akinek választásához örömmel járul hozzá a pápa és 1913 január 1-én átvesszi az esztergomi főegyházmegye kormányzását.

A következő év májusában *biborossá* kreálja őt a pápa és ezzel egyidejűen *Esztergom*, a primási székhely azzal hódol főpásztorának, hogy őt *diszpolgárává* választja, 1915-ben a jeles *Szent István-rend lovagjává* és *pretatúsává* nevezi ki a király. A hercegprimási méltóságban az a ritka szerencse jut osztályrészül, hogy az Anyaszentegyház két pápájának megválasztásában vesz tevékeny részt és ő tette *Szent István* koronáját az utolsó magyar királynak, a számkivetésben elhunyt IV. *Károlynak a fejére*. Ha főpásztori tevékenységét kísérjük figyelemmel, *Csanádban* azt látjuk, hogy a *szunyadvó katolikus világnézet* zászlóbontójaként jelenik meg a fórumon, szinte türelmetlen buzgósággal látogatja végig egyházmegyéjét, prédikál, maga szolgál-tatja ki a szentségeket, buzgón végzi püspöki funkcióit, a papság létszámának biztosítására nagy gondot fordít, nemcsak a szemináriumba, de a kissemináriumba is, minden igyekezetével azon jár, hogy a *katolikus iskolákat megmentse és a tanulósg sorsát javítsa, felkarolja a katolikus egyesületi szervezkedést, az egyházi és alapítványi vagyoni biztosítása érdekében alapítványi pénztárt létesít, stb., stb.*

Hasonló apostoli buzgósággal dolgozik *Kalocsa* érseki székeben, ahol több szegény katolikus családnak juttat *hártelket* és lehetővé teszi ezzel, hogy a katolicizmust szolgáló és szerény anyagi körülmények között éljék világiak is saját otthonukba költözködhésenek. Itt is felkarolja a katolikus egyesületi szervezkedését, de jórómán-

Legyünk
világosok

abban, amivel táplálkozunk és adjuk meg szerveztünknek azt, amit kíván.

Ennek a szabálynak felelünk meg avval, ha napi táplálkozásunkba a reggelizés és uzsonnához beillesztjük az Ovomaltine természetes tápszert.

Ára dobozonként 87.400 és 64.600 korona forgalmi adóval együtt. — Mintát és ismertetést ingyen küldi Dr. Wanda gyógyszer- és tápszergyár Rt., Budapest 100. postahivatal.

még lendületbe sem jöhetett munkássága, mikor már *Esztergom* érseki székhébe nyert kinevezést. Mint esztergomi érsek, visszatért abba az ősi egyházmegyébe, amelynek szülöttje és hosszú időn át papja volt. Első dolga ez új állásában, hogy a legrövidebb időn belül bejárja az egész főegyházmegyét, miközben éles szemmel figyeli, hol és mit kell megváltoztatni, javítani, megújítani vagy létesíteni. Amikor látja a fővárosban a zaphidnyt, szemébe ötlük ugyanitt a plébániák elégtelensége, minden igyekezetével azon van, hogy a főváros hitéletét fejlessze.

A mutatkozó nehézségeket elhárítja és főegyházmegyéjében rövidesen 18 új plébániát és 8 kuráciát létesített, amelyekből magára a fővárosra 13 új plébánia, 4 új templom és számos kapóra jut. Az ő ügybuzgósága teremtette meg a fővárosban a plébániai egyházközségeket. Emellett nagy gondot fordít a papnevelésre is. A világháború szerencsétlen kimenetele, illetve az ezzel járó megszállás folytán elszegényedett és vagyontalanná lett esztergomi szemináriumnak bőkezű támogatója lesz a hercegprimás, aki sokszor erejét meghaladó áldozatokat hoz az intézet nivójának fentartására és a papi pályára készülő ifjú leviták nevelésére. Papjaival való érintkezése mindenkor a szeretet jegyében történt és ő volt a szomorúak vigasztalója, az elnyomottak felemelője, a megtévelyedettek visszavezetője, aki papszenteléskor és évenként a papi lelkigyakorlatok megkezdésekor és befejezésekor krisztusi buzgóságra serkentette papságát.

Mint közéleti ember és országgyűlési képviselő, lelkes harcosa volt a katolikus ügynek, a katolikus iskoláknak és a neveléssel foglalkozók tisztességes anyagi ellátásának. A háború idején vigasztalóként járja be a hadikórházakat, a gyermekmenhelyeket, később az árvaházakat és törölgeti a gyász könnyeit, enyhíti a gondok súlyát, bátorítja a sebesülteket, vigasztalja az özvegyeket, felkarolja az árvákat.

Amikor pedig a háború elvesztése után felfordul az állam rendje, számkivetésbe kerül a kevéssel előbb általa megkoronázott király és az egységes monarchia helyébe a köztársaságok lépnek, mindent elkövet, hogy a két köztársaság békés együttműködését biztosítsa, nehogy a belső egyetlenkedésnek az egyház vallja kárát. Az elszabadult árt ő sem tudta megállítani amikor a bolsevizmus kitör és őt kiűzték palotájából, egy jóbarátjának vendégszeretetét vette igénybe és innen is gondosan, de fájtó szívvel figyelte az eseményeket. A régi rend helyerállításával azokban a nagy küzdelmekben, amelyeket kormányaink hazánk léte és fennmaradása, valamint országunk elismertetése érdekében folytattak a külfölddel, e válságos időkben olyan tevékenységet fejtett ki a jubiláló főpap, amelynek méltatása a történetírók tollára tartozik.

Szabad idejét a tudományok, művészetek és irodalom pártolására, figyelésére, támogatására fordította. Elősegítette iskolák alapítását, nagynevű elődje példájára támogatta a művészeket és gondoskodott arról, hogy az esztergomi primási palotába, részint elődei által, részint általa felhalmozott műkincsek rendeztessenek és hozzáférhetők legyenek. Amíg a megszállás meg nem fosztotta javaitól, bőkezű támogatója volt, nemcsak az iskoláknak, de mindazon intézményeknek is, amelyek a műveltség és művelődés különféle ágait szolgálják. Maga is művelője a tudománynak, évenként a *Szent István Társulat* közgyűlésén elmondott elnöki megnyitói mindig egy-egy súlyos problémával foglalkoznak és programot adnak a magyar katolicizmus számára.